

I

De genoegens van de afzondering

NEANDERTHALERS WAREN GEVOELIG VOOR DEPRESSIE, zei hij.

Hij zei dat ze ook gevoelig waren voor verslaving, vooral aan roken.

Hoewel het waarschijnlijk was, zei hij, dat die edele en mysterieuze Thalers (zoals hij de Neanderthalers soms noemde) de nicotine op een grovere manier aan de tabakspant onttrokken, bijvoorbeeld door op de bladeren te kauwen, nog vóór het kritieke scharnierpunt in de geschiedenis van de wereld: de eerste mens die het eerste tabaksblad bij het eerste vuur hield.

Toen ik dit deel van Bruno's e-mail las, en mijn blik van 'mens' naar 'tabaksblad' naar 'vuur' gleed, stelde ik me een vetkuif uit de jaren vijftig voor met een wit T-shirt en een zwartleren jack die een brandende lucifer bij het uiteinde van zijn Camel-sigaret houdt en inhaleert. De vetkuif leunt tegen een muur – want dat doen vetkuiven, ze leunen en lanterfant – en dan blaast hij uit.

Bruno Lacombe vertelde Pascal in de e-mails die ik stiekem las dat Neanderthalers erg grote hersenen hadden. Of althans dat hun schedels erg groot waren, en we kunnen gerust aannemen dat hun schedels waarschijnlijk gevuld waren, zei Bruno, met hersenen.

Hij vertelde over de indrukwekkende omvang van de hersenpan van een Thaler, waarbij hij moderne metaforen gebruikte; hij trok een vergelijking met de cilinderinhoud van motoren. Van alle mensachtigen op twee benen die de afgelopen miljoen jaar deze aarde hebben bevolkt, stond de Neanderthaler volgens Bruno met zijn hersenpan heel ver vooraan, met een gigantische inhoud van 1800 cc.

Ik stelde me een king of the road voor, heel ver vooraan.

Ik zag zijn leren jack, zijn dikke pens, benen wijd, motorlaarzen

op de ver naar voren gemonteerde verchromde voetsteunen. Zijn chopper heeft een apehanger waar hij nauwelijks bij kan; hij doet alsof zijn armen daar niet moe van worden en hij er geen vreselijke pijnscheuten naar zijn lendenstreek van krijgt.

We weten door hun schedels, zei Bruno, dat Neanderthalers een enorm gezicht hadden.

Ik zag Joan Crawford voor me, een gezicht van die orde van grootte: dramatisch, bruut, dwingend.

En sindsdien, in het natuurhistorisch museum in mijn hoofd dat ik creëerde terwijl ik Bruno's e-mails las, met diorama's bewoond door figuren met lendendoeken, gele tanden en klitterig haar, hadden al die prehistorische mensen die Bruno beschreef – ook de mannen – het gezicht van Joan Crawford.

Ze hadden haar lichte huid en haar vuurrode haar. Aanleg voor rood haar, zei Bruno, was vastgesteld als genetisch kenmerk van de Thaler dankzij de wetenschappelijke vooruitgang die was geboekt bij het vaststellen van het genoom. En naast zulk werk, zulk bewijs, zei Bruno, kunnen we afgaan op onze natuurlijke intuïtie en veronderstellen dat de emoties van de Neanderthalers hevig en intens waren, met pieken en dalen, net zoals die van de typische roodharige.

Nog een paar dingen die we nu over Neanderthalers weten, schreef Bruno aan Pascal: ze waren goed in wiskunde. Ze hielden niet van menigtes. Ze hadden een sterke maag en waren niet speciaal gevoelig voor maagzweren, maar uitsluitend gebarbecued voedsel beschadigde hun ingewanden zoals dat bij iedereen zou gebeuren. Ze waren extra gevoelig voor tandbederf en tandvleesproblemen. En ze hadden overontwikkelde kaken, geweldig geschikt voor het kauwen van zeen en kraakbeen, maar inefficiënt voor zachtere kost, hun kaken waren overkill. Bruno beschreef de kaak van de Neanderthaler als een meelijwekkend kenmerk vanwege die overontwikkeling, de last van een vierkante kaak. Hij had het over verzonken kosten, alsof het lichaam een kapitaalinvestering was, een vaste investering, de lichaamsdelen vastgenageld op een fabrieksvloer, apparatuur die was aangeschaft en niet kon worden doorverkocht. De kaken van de Neanderthaler waren *verzonken kosten*.

En toch, de zware botten en de stevige, warmtevasthoudende bouw van de Thaler waren bewonderenswaardig, zei Bruno. Vooral vergeleken met de soepstengels die bij de moderne mens voor ledematen moeten doorgaan, de *Homo sapiens sapiens*. (Bruno noemde het geen ‘soepstengels’, want hij schreef die e-mails in het Frans, ik heb de vergelijking iets beeldender gemaakt.)

De Thalers konden de kou, om niet te zeggen de eonen, uitstekend overleven, zei hij, zo gaat het verhaal tenminste – een verhaal dat we moeten *compliceren* als we de waarheid willen weten over het verre verleden, als we een glimp willen opvangen van de waarheid over *déze* wereld, nu, en hoe we daarin moeten leven, hoe we in het heden moeten verblijven, en waar we morgen naartoe moeten.

Mijn eigen morgen was gedetailleerd gepland. Ik zou Pascal Balmy ontmoeten, leider van Le Moulin, aan wie deze e-mails van Bruno Lacombe geschreven waren. En ik had niet de hulp van de Neanderthalers nodig om hem te vinden. Pascal Balmy had gezegd: ga om één uur 's middags naar het Café de la Route aan het pleintje in het dorp Vantôme, en daar zou ik zijn.

OMDAT BRUNO LACOMBE IN DE instructies die ik had gekregen de leraar en mentor van Pascal Balmy en Le Moulin werd genoemd, ging ik in zijn e-mails op zoek naar aanwijzingen over wat Pascal en zijn groep hadden gedaan en wat ze nog van plan waren.

Een halfjaar geleden waren er grondverzetmachines gesaboteerd op het terrein van een enorm industrieel reservoir dat werd aangelegd in de buurt van het dorp Tayssac, niet ver van Le Moulin. Vijf immense graafmachines, die honderdduizenden euro per stuk kostten, waren in het holst van de nacht in brand gestoken. Pascal en zijn groep werden verdacht, maar tot nu toe was er geen bewijs.

De e-mails aan Pascal gingen over allerlei zaken, maar ik was niets bezwarends tegengekomen, behalve Bruno's verklaring dat water uit ondergrondse spelonken, meren en rivieren niet in industriële reservoirs thuishoort. Bruno betreurde dat de staat het een goed idee vond om dat water over te hevelen naar enorme met plastic beklede 'megabassins' waar het gelekte gifstoffen zou absorberen en in de zon zou verdampen. Dat was een tragische vergissing, zei hij, met een vernietigende uitwerking die misschien alleen kon worden begrepen door iemand die veel tijd ondergronds had doorgebracht. Water, zei Bruno, zát al opgeslagen, in de ingenieuze filter- en opslagfaciliteit in de aarde.

Ik wist dat Bruno Lacombe anti-civilisatie was, een 'anti-civver' in het activistische jargon. En dat het landelijke zuidwestelijke departement Guyenne – en deze afgelegen uithoek ervan waarin ik net was aangekomen – bekendstond om zijn grotten met sporen van de vroege mens. Maar ik had aangenomen dat Bruno een adviserende rol had bij Pascals plannen om de industriële overheidsprojecten

hier tegen te werken. Het was niet in me opgekomen dat deze mentor van Pascal een fanatiek aanhanger was van een mislukte soort.

We kunnen het er allemaal over eens zijn, zei Bruno, dat het de *homo sapiens* was die de mensheid de snelweg heeft gewezen naar landbouw, geld en nijverheid. Maar het mysterie van wat er is gebeurd met de Neanderthaler en zijn bescheidener bestaan blijft onopgehelderd. Mensen en Neanderthalers hebben misschien wel ruim tienduizend jaar naast elkaar bestaan, schreef Bruno, maar men wist nog steeds niet of en hoe deze twee soorten met elkaar omgingen. Of ze bijvoorbeeld van elkaars bestaan wisten maar zich niet met elkaar bemoeiden. Of dat Europa in de periode waarin ze leefden zo dunbevolkt was dat ze door de ruige en onbegaanbare bossen, bergen, rivieren en sneeuw niet van elkaars bestaan op de hoogte waren. Aan de andere kant, zei Bruno, hadden genetici vastgesteld dat ze contact hadden en nakomelingen verwekten – een duidelijke indicatie dat ze wisten dat de anderen ‘bestonden’. Waren dat liefdesverbintenissen? Of verkrachtingen, oorlogsbuit? Dat zullen we nooit weten, zei Bruno.

Aanvankelijk vroeg ik me af of hij die e-mails over de Neanderthalers had geschreven als practical joke voor mensen die zich toegang tot zijn account hadden verschaft, om ze af te leiden van zijn echte correspondentie met Pascal en de Moulinards. Hij schreef over allerlei zaken, maar nooit over sabotage, en hij kwam steeds weer terug op de Neanderthalers – een soort die het, laten we eerlijk zijn, niet heeft kunnen bolwerken, anders zouden ze nog steeds bestaan, en dat is niet het geval. Ze zijn duizenden jaren geleden verdwenen, niemand leek te weten waarom, en er had zich nooit een Neanderthaler gemeld om dat uit te leggen.

Bruno verzette zich tegen de veronderstelling dat de *homo sapiens* gewoon slimmer was, sterker, onvermoeibaarder, zich beter kon aanpassen dan de Neanderthaler. Door zijn verhandeling over die twee soorten als concurrenten, zag ik ze niet langer voor me in het diorama, maar in een Ultiem Bokskampioenschap, met de *homo sapiens* als de bokser die schittert in de ring en de overwinning behaalt, ofwel in etappes ofwel in één keer.

Het is verleidelijk om je de Neanderthaler voor te stellen, zei Bruno, als een zwakke tegenstander die door de homo sapiens werd ingemaakt (het leek wel of hij toegang had tot mijn beeld van de twee soorten tijdens hun confrontatie op de avond van de bokswedstrijd), maar dat was een goedkope verklaring van het mysterie, zei hij.

Als er al strijd tussen hen werd gevoerd, dan was dat een zachte strijd, een concurrentiestrijd om bestaansmiddelen, langzaam en meedogenloos. De Neanderthalers waren bedreven jagers, maar door de opwarming van Europa veranderden de prestatie-eisen. Het ijs verdween en dat vroeg om een ander soort lichaam, lichter, gebouwd op uithoudingsvermogen; het vroeg om nieuwe jachtmethodes, in grote, samenwerkende groepen, en ook om andere wapens en gereedschappen. Terwijl de Neanderthaler dapper zijn leven waagde met slag- en steeksperen voor de korte afstand, koos de homo sapiens voor werpsperen voor de lange afstand. Van veraf doden was minder heldhaftig. Het was doden zonder innige overgave aan levensgevaar, zonder aanvaarding van bloederigheid, zoals bij het wapen van de Thaler. En toch, zei Bruno, was een door de lucht geworpen speer – een veel klinischer benadering van de jacht op wild – beslist de betere methode. Een ander voordeel bood de lichtere bouw van de homo sapiens, waardoor hij minder voedsel nodig had. En hij – of liever gezegd zij – vermenigvuldigde zich vaker. Niet heel veel vaker. Er werd vermoed dat de vrouwelijke homo sapiens net iets meer nakomelingen kreeg dan de vrouwelijke Thaler. Maar op de lange termijn, na duizenden jaren, zou dat tot enorme populatieverschillen leiden.

En toch dragen veel mensen sporen van de Neanderthaler in zich, zei hij. Twee procent, vier procent, dat bewijs van prehistorische afkomst was verbluffend aangezien de Neanderthaler veertigduizend jaar geen actieve bijdrage heeft kunnen leveren aan de genenvoorraad. Het is alsof onze chromosomen zich aan dat oude aandeel vastklampen, zei hij, alsof het een kostbaar aandenken is, een erfstuk, het overblijfsel van iemand diep in ons binnenste die onze wereld nog kent van voor de ondergang, van voordat de mensheid verviel tot een wrede, tirannieke klassenmaatschappij.

Sommigen zullen zeggen: ‘Twee procent Thaler, vier procent Thaler, nou en, da’s niet veel, een afrondingsfout. Er blijft nog een kolossaal stuk van achtennegentig procent *sapiens* over.’

Inderdaad, schreef Bruno. Laten we dat meerderheidsaandeel eens bekijken. Laten we niet ontkennen dat we zijn bezet door de homo sapiens, en dat we, of we het nu leuk vinden of niet, zelf sapiens zijn, een figuur die, daar zijn we het over eens, in crisis verkeert. Iemand die met een *doodswens* achter het stuur zit.

H. sapiens heeft hulp nodig. Maar hij wil geen hulp.

We hebben een lange twintigste eeuw doorstaan vol nederlagen, mislukkingen en contrarevoluties. Nu, na ruim een decennium in de eenentwintigste, wordt het tijd om ons bewustzijn te hervormen, aldus Bruno. Niet door ismes. Niet met dogma’s. Maar door de hoogst mystieke geheimen op te roepen waar we ons voor hebben afgesloten: die van ons verleden.

Een psychoanalyticus kijkt naar aanwijzingen van repressie, naar wat een patiënt verborgen houdt voor anderen, en, belangrijker, voor zichzelf. De sterkste repressie is het verhaal over wie er eerder waren, voordat wij kwamen, lang voor het geschreven woord. We moeten achterhalen wat die vroegere levens voor ons kunnen betekenen, en voor onze toekomst.

Nee, ik ben geen primitivist, zei Bruno, alsof hij snel reageerde op een beschuldiging.

Ik kijk vooruit, zei hij, en elke bespreking van de prehistorie staat alleen in het perspectief van wat komen gaat.

Kijk omhoog, beval hij Pascal Balmy en de groep in die e-mail.

Het dak van de wereld is open.

Laten we sterren tellen en leven in hun stralende blik.

Dat wil zeggen, het verre verleden van die sterren, dat wil zeggen, onze toekomst, helder als Polaris.

HET DAK VAN DIT PAND was niet open, godzijldank.

Maar in twee kamers op de bovenverdieping lekte het wel. Het hele dak, van platte, handgebeitelde leisteen, moest worden vervangen, en er was onenigheid tussen Lucien Dubois en zijn tante Agathe over de vraag of er geld in het huis moest worden gepompt voor de restauratie, of dat het beter was om de handdoek in de ring te gooien en het te verkopen.

Het huis was driehonderd jaar oud. Lucien had het geërfd van zijn vader, die het weer van zijn vader had geërfd. Toen ik hem vroeg wanneer de familie van zijn vaders vader het huis had verworven, leek hij te weifelen over het antwoord, alsof die vraag een bepaald onbegrip mijnerzijds verried.

‘Het is in onze familie geweest sinds, eh, het begin.’

Luciens tante Agathe was van de andere kant van de familie, zijn moeders kant. Agathe was geen Dubois. Ze woonde niet ver van het huis van de familie Dubois en had het onder haar hoede. Toen Lucien regelde dat ik hier zou komen, ruzieden Agathe en hij aan de telefoon over het dak en de toekomst van het huis.

Het kon me niet schelen wat Lucien besloot. Ik was een tijdelijke bewoner. Het huis was een perfect hoofdkwartier voor mijn doel hier in het dal van Guyenne, ook al lekte het dak. Het was in de buurt van Le Moulin, de groep mensen die ik moest observeren. Het lag beschut, aan een lange privé-oprijlaan. Een auto die vanaf het weggetje ver in de diepte het grindpad insloeg zou zijn komst aankondigen door de ramen boven, die ik altijd open liet staan, bedacht op geluiden. En het had door de ligging op de heuveltop een uitstekend uitzicht. Vanuit de kamer die ik had gekozen omdat het

aan die kant van het huis niet lekte, kon ik het hele dal overzien.
(Mede dankzij mijn sterke US Army-nachtkijker.)